

ISSN 1452-2179

BALKAN TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

BAL-TAM

TÜRK LÜK BİLGİSİ

20

BU SAYI:

PRİŞTİNE ÜNİVERSİTESİ FİLOLOJİ FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİMİNİN
KURULUŞUNUN 50. YILDÖNÜMLERİNE

TÜRK VE DÜNYA ŞAİRİ NAZİM HİKMET RAN'IN
ÖLÜMÜNÜN 50. VE

PRİZREN NEOKLASİK TÜRK ŞAİRİ ÖMER
LÜTFİ'NİN ÖLÜMÜNÜN 85. YILDÖNÜMLERİNE

ADANMIŞTIR

Prizren
Mart - 2014

BAL-TAM Türklük Bilgisi 20

ISSN 1452-2179

BALKAN TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI YAYINLARI

BAL-TAM TÜRKLÜK BİLGİSİ

20

BU SAYI:

PRİŞTİNE ÜNİVERSİTESİ FİLOLOJİ FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ'NÜN,
KURULUŞUNUN 25.,

TÜRK VE DÜNYA ŞAİRİ NAZIM HİKMET RAN'IN
ÖLÜMÜNÜN 50. VE

PRİZREN NEOKLASİK TÜRK ŞAİRİ ÖMER
LÜTFİ'NİN ÖLÜMÜNÜN 85. YILDÖNÜMLERİNE
ADANMIŞTIR

Prizren
Mart 2014

BAL-TAM TÜRK LÜK BİLGİSİ
Prizren, Yıl IV., Sayı 20., Mart 2014

BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi, yılda iki kez olmak üzere Mart ve Eylül aylarında yayınlanır.

Yayınlayan:

BAL-TAM, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi adına
Prof. Dr. Tacida ZUBÇEVİÇ-HAFİZ

Sorumlu Yazar:

Prof. Dr. Nimetullah HAFİZ

Düzeltili: Mr. Ferhat AŞIKFERKİ

Danışma Kurulu:

Prof. Dr. A. Bican ERCİLASUN-Türkiye
Akademik Aliya COGOVİÇ-Kosova
Prof. Dr. Anvar MOKAEV-Kırgızistan,
Prof. Dr. Bayram BAYRAKTAR-Türkiye,
Prof. Dr. Cengiz HAKOV-Bulgaristan,
Prof. Dr. David GEZA-Macaristan
Prof. Dr. Dimitriy VASILYEV-Rusya
Federasyonu,
Prof. Dr. Ekmelettin İHSANOĞLU-Türkiye
Prof. Dr. Emin Plana-Kosova,
Prof. Dr. Ekrem ÇAVUŞEVİÇ-Hırvatistan,
Prof. Dr. Elfina SİBGATULINA-Rusya
Federasyonu
Prof. Dr. Enver MAHMUT-Romanya,
Prof. Dr. Eva GUSTAVSSON-İsveç,
Prof. Dr. Fehim NAMETAK-Bosna Hersek,
Prof. Dr. Ferit DUKA-Arnautluk,
Prof. Dr. Gazmend ŞPUZA-Arnautluk,
Prof. Dr. Gyorg HAZAI -Macaristan,
Prof. Dr. Halil İNALCIK-Türkiye
Prof. Dr. Haluk AKALIN-Türkiye
Prof. Dr. Hamdi HASAN-Mekedonya,
Harid FEDAI-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti,
Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY-
Türkiye,
Prof. Dr. Hüseyin AYAN-Türkiye,

Prof. Dr. İlber ORTAYLI-Türkiye,
Prof. Dr. J.-L. Bacque GRAMMONT-Fransa,
Prof. Dr. İsmail PARLATIR-Türkiye
Prof. Dr. Kamil Veliyev-Azerbaycan,
Prof. Dr. Kerima FILAN-Bosna Hersek,
Prof. Dr. Lars YOHANSON-Almanya,
Prof. Dr. Maria TODOROVA-Bulgaristan
Prof. Dr. Micheil BOZDEMİR-Fransa,
Prof. Dr. Michael KIEL-Hollanda,
Prof. Dr. Mihai MAXIM-Romanya
Prof. Dr. Miryana MARINKOVIÇ-Sırbistan,
Prof. Dr. Mirzattin ZAKİYEV-Tataristan,
Prof. Dr. Mustafa KAÇALIN-Türkiye
Prof. Dr. Mustafa MEHMET-Romanya,
Prof. Dr. Nasimhan RAHMANOV-
Özbekistan,
Prof. Dr. Novak KİLİBARDA-Karadağ
Prof. Dr. Eva BALTA-Yunanistan,
Prof. Dr. Kazik RAFİEV-Özbekistan,
Prof. Dr. Reşat GENÇ-Türkiye,
Prof. Dr. Rukiye HACI-Çin,
Prof. Dr. Şakir İBRAYEV-Kazakistan,
Akademik Şerbo RASTODER-Karadağ
Prof. Dr. Tadeus MAYDA-Polonya,
Prof. Dr. Uli SCHAMİLOĞLU-ABD,
Prof. Talât HALMAN-Türkiye,

Hakem Kurulu:

Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK-Türkiye,
Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN-Türkiye,
Doç. Dr. Bilgin ÇELİK-Türkiye,
Prof. Dr. Celil Garipoğlu NAGİYEV-
Azerbaycan,
Prof. Dr. Dursun YILDIRIM -Türkiye,
Prof. Dr. Ebulfes AMANOĞLU-Azerbaycan,
Prof. Dr. Erman ARTUN-Türkiye,
Prof. Dr. Fethi MEHDİYU-Kosova,
Dr. Güllü YOLOĞLU-Azerbaycan,
Prof. Dr. Gönül AYAN-Türkiye,
Dr. Halit EREN-Türkiye,
Doç. Dr. İbrahim YALIMOV-Bolgaristan,
Prof. Dr. İsa HABİBBEYLİ-Azerbaycan
Prof. Dr. İskender PALA-Türkiye,
Dr. İsmail CAMBAZOV-Bolgaristan,

Prof. Dr. İsmail PARLATIR-Türkiye,
Dr. Juten ODA-Japonya,
Prof. Dr. Kemal ERARSLAN-Türkiye,
Prof. Dr. Layla KARAHAN-Türkiye,
Doç. Dr. Mehmet Naci ÖNAL-Türkiye,
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ-Türkiye,
Prof. Dr. Nuri YÜCE-Türkiye,
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU-Türkiye,
Sabri ALAGÖZ-Bolgaristan,
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU-Türkiye,
Prof. Dr. Suphi SAATÇI -Türkiye,
Prof. Dr. Taciser ONUK-Türkiye,
Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY-Türkiye,
Doç. Dr. Vladan VİRİYEVIÇ-Sırbistan,
Prof. Dr. Volkan COŞKUN-Türkiye,

BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi ve yazarın adı kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez.

Dizgi-Mizampaj: Teuta SPAHİU

Baskı: Birlik Basımevi, Ankara

Yazışma Adresi:

BAL-TAM
Birlik Mah. 443 Sok. – 4/7
Çankaya. – Ankara
Tel: +90 312 495 56 40

BAL-TAM
Emin Paşa – 17
Prizren
Tel-Faks: +381 29 231 108

E-mail: trhafiz@yahoo.com;

**BAL-TAM TÜRK LÜK BİLGİSİ ULUSLARARASI HAKEMLİ BİR
DERGİDİR.**

İÇİNDEKİLER

I. ULUSLARARASI BAL-TAM TÜRK LÜK BİLGİSİ SEMİNERİ	9
Prof. Dr. Nimetullah Hafız'ın Açılış Konuşması	13
I. ULUSLARARASASI BAL-TAM TÜRK LÜK BİLGİSİ SEMİNERİ'NİN BİLDİRİLERİ	17
A. KOSOVA'DA TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ'NÜN 25. KURULUŞ YILDÖNÜMÜ İLE İLGİLİ BİLDİRİLER	19
Nimetullah HAFIZ , Kosova Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü'nün 25. Kuruluş Tarihçesine Genel Bir Bakış	21
B. TÜRK VE DÜNYA ŞAİRİ NAZİM HİKMET'İN OLÜMÜNÜN 50. YILDÖNÜMÜ İLE İLGİLİ BİLDİRİLER	25
Nedim GÜRSEL (Fransa) , Nazım Hikmet Elli Yıl Sonra.....	27
Semih TEZCAN (Türkiye) , Nazım Hikmet'in Zengin ve Özenli Türkçesi	29
Hayriye SÜLEYMANOĞLU YENİSOY (Bulgaristan) , Bulgaristan'da Nazım Hikmet.....	43.
Akşin BABAYEV , Nazım Hikmet ve Azerbeycan.....	81
Fahri KAYA (Makedonya) , Nazım Hikmet – Şiir Sevdiren Şair..	101
İskender MUZBEĞ (Kosova) , Nazım Hikmet'in Son Şiirlerinin Sesi	131
Mariya LEONTİÇ (Makedonya) , Nazım Hikmet'in Sevdiği Kadınlar	139

NÂZIM HİKMET'İN ÂŞIK OLDUĞU KADINLARA YAZDIĞI ŞİİRLER

Mariya LEONTİÇ¹

1. Giriş

Nâzım Hikmet 1902'de Selanik'te doğdu, 1963'te Moskova'da vefat etti. Bir toplumda her dönemde birçok yeni şair belirebilir, fakat gerçek anlamda yenilik getiren şairler çok seyrek ortaya çıkar. Nâzım Hikmet, doğal şiir yeteneği ile Türk şiirine yenilik getirdi. Dietrich Gronau'ya göre "...Atatürk'ün toplum adına elde ettiklerini Nâzım Hikmet de Türk dili adına gerçekleştirmiştir: Katı Osmanlı kurallarının, modern bir esneklikle aşılması."²

Nâzım Hikmet, Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok örneği görülen kozmopolit bir aileye mensuptur. 1921'de Nâzım Hikmet Moskova'ya gider ve "Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi"nde sosyoloji, politoloji ve sanat tarihini okumaya başlar.

Çağdaş Türk şiirinde Nâzım Hikmet'in önemli yeri vardır. İlk şiirlerini hece vezniyle yazar. Moskova'da fütürist ve konstrüktivizm akımlarıyla tanışır ve özellikle Vladimir Mayakovski'den etkilenir. Böylece Nâzım Hikmet Türk dilinin zengin ses sisteminden ve ses uyumlarından yararlanarak Türk şiirine serbest nazmı getirir. Şiirleri elliye aşkın dile çevrilmiştir.

Kitaplarını yazarken ilhamı hayatından ve dünyada yaşayan insanlardan, özellikle Türkiye'de ve Sovyetler Birliği'nde yaşayan insanlardan alır. O, şiirlerinde, hayat, ölüm, adalet, barış, hapis, kadın, eş, adam, anne, baba, çocuk, sevgi, köyler, şehirler, vatan ve insan sevgisi için yazar.

Şair, lirik şiirleriyle kendi zamanını aşip evrensellik kazandı. Şiirlerdeki yoğun duygu ve içtenlik, şairin duygusal, manevi ve fikir dünyasına girmemize izin vermiştir. Bu sebeple şiirlerinde otobiyografik unsurlar bulmamız mümkündür. Şairin lirik şiirlerini okuyan onun hayatını okumuş olur.

Nâzım Hikmet'in hayatında toplam on beş yıl süren dört hapisane dönemi vardır, daha başka bir ifadeyle hayatının dörtte birini hapisanede geçirir. Nâzım Hikmet'in trajik hayatında çok şanslı durumlar da olmuştur. Hayatının en zor günlerinde arkadaşları, dostları, sevdiği kadınlar ona samimiyetle destek verip yardım ederler. Bu zor zamanlarında kendisi için en büyük dayanak bu desteklerdir. Onlar için birçok şiir yazar fakat bence, Nâzım Hikmet'in en lirik şiirleri kadınlar hakkında yazdıklarıdır.

¹ * Doç. Dr. "Gotse Delçev" Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Görevlisi, marija.leontik@ugd.edu.mk

²Gronau Dietrich. (1995). *Nazım Hikmet*. Altın Kitaplar Yayınevi – İstanbul, 39.

2. Nâzım Hikmet'in Hayatındaki Kadınlar

Nâzım Hikmet'in hayatında Nüzhet, Piraye, Münevver, Galina ve Vera önemli yer alırlar. Bunlardan özellikle Piraye, Münevver ve Vera için birçok şiir yazmıştır.

Nâzım Hikmet daima sevmeye ve sevilmeye muhtaç bir ruh hali içindedir. Daha ön dört yaşındayken Sabiha adlı bir kıza âşık olmuş ve duygularını şiirle ifade etmiştir. Gelecekte de bu böyle olacaktır. Nâzım Hikmet, âşık olduğu kadınlardan farklı sebeplerden dolayı uzak kalmaya mecbur kalmış ve onlara şiir yazmıştır. Şiirle aşkı ifade etmiş, şiirle sevdiği kadınla iletişimini sürdürmüş, şiirle sevdiği kadını unutmamaya çabalamış... Şair, Bursa Cezaevi'nden aşk anlayışını, aşk hakkındaki düşüncelerini şöyle anlatıyor mektuplarında: "...Mesela ben 45 yaşımı bitirdim. Ama her gün biraz daha âşık oluyorum. Karımdan, sanattan, tabiattan, insanlardan, idealimden tut da kanaryama kadar her şeye dolu dizgin âşık oluyorum. Ve çok şükür âşığım. Bu aşk mistik manada filan değil. Platonik aşk değil. Her birine ayrı ayrı pratik tezahürleriyle faal bir aşk... Bana öyle geliyor ki, bir tek insana, yüz milyonlarca insana, bir tek ağaca, bütün ormana, tek bir düşünceye, fikre, birçok düşünceye ve fikre âşık olmadan yaşamak yaşamak değildir."³

Fakat gerçek hayatta aşkın da şiirin de bir dereceye kadar kuvveti var. Vâlâ, Nâzım'ın kadınlara karşı tavrını şöyle anlatmıştır: "...Birini severse – iyice severse – ona sadık kalmak isterdi. Sevemediği sıralarda da, sevillecek birini daldan dala arardı. Bunu bilinçle mi, içgüdüyle mi, can sıkıntısıyla mı yapardı?... Şair, sağlam ve kuvvetli aşkların etkisinde olduğunda ve sevgilisi uzun süre gözden irak değilken, başka birbirinden değişik çekimlere kapılmamak için, gönlünün kepenklerini sıkı sıkıya indirirdi diyebilirim. Fakat sevgiliyi zamanlar ve mekânlar ayırınca, günün birinde mahzun mahzun içeri girerdi. "Vicdan azabı çekiyorum, Vâlâ, derdi. Ben de anlardım: olan olmuş! Biri, yeni biri, yeni bir peri onu gelberi etmiş..."⁴ Hem hayat şartlarından, hem kendi yapısından dolayı onu seven kadınlara doğru dürüst haber bile vermeden terk etmiş ve büyük heveslerle yeni ilişkilere girmiştir. Böylece Piraye'den ayrılıp Münevver'e koşmuş, Münevver'in haberi olmadan Galina ile yaşamış, Galina'ya haber vermeden Vera'ya gönlünü kaptırmıştır. Fakat hiçbir zaman aynı anda iki kadın sevmemiş, kalbinde iki aşk barındırmamıştır çünkü "Bir gönülde iki sevda olamaz / yalan / olabilir..." ("*İki Sevda*"). Bu kadınlar belki Nâzım'la hayatın en güzel dönemlerini geçirmişlerdir, fakat belli ki onun sayesinde de en büyük acıyı yaşamışlardır.

Bütün şiirlerini okuduktan sonra aslında şairin âşık olduğu ve evlendiği kadınlara şiir yazdığı belli olmaktadır. Nâzım Hikmet dört kadınla evlenmiştir, bunlar Nüzhet, Piraye, Münevver ve Vera'dır ve bunlardan özellikle son üçü için birçok şiir yazmıştır. Belirli dönemlerde hayatını başka kadınlarla da paylaşmış, fakat onlar şiirlerine ilham kaynağı olamamıştır. Mesela kendisini birkaç defa tedavi eden ve hayatını kurtaran Galina Grigoryevna Kolesnikova ile neredeyse on yıl beraber yaşamalarına rağmen ona tek bir şiir bile yazmamıştır. Bu konuda Galina çok iyi tanıdığı şair için şunları söyler: "Şiir yazamaz olmuştu. Oyun yazıyordu, yazı yazıyordu, ama benimle beraberken şiiri bırakmıştı. Bülbül şakımıyordu artık... Ama Vera'ya âşık olunca hemen şiir yazmaya başladı. Çünkü sanata güç veren şey, aşktır. Aşkın

³Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 400-401.

⁴Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 39-40.

olduğu yerde şaheserler de vardır. Ben bunu çok iyi anlıyordum. O’nu çok sevmeme rağmen sevdiği kadınla beraber olması gerektiğini anlıyordum. Her kadın bunu yapamazdı. Öyle bir aşkı, öyle güzel yazıyordu ki, bir kez bile olsun kıskanmadım O’nu... Bülbül tekrar ötmeye başlamıştı. Önemli olan da buydu.”⁵

Nâzım Hikmet hayatındaki kadınlar bakımından çok şanslı sayılır. Kendisi şiir için yaşamaktadır, onun hayat yoldaşları da onun şiiri uğruna fedakarlıklar yapmaktadırlar. Bütün bu kadınların ortak noktası iyilik, yumuşak yaratılış ve gönüllü olarak şairin yolunu takip etme arzusu. Nâzım Hikmet Piraye ile on üç yılı hapisanede olmak üzere toplam yirmi yıl evli kalmıştır. O, şairin zor günlerinde büyük dostudur. Münevver Nâzım’a onun tek oğlu Memet’i doğurur. Ayrıldıktan sonra dost kalırlar, şairin şiirlerini Fransızcaya çevirenlerden biri de Münevver’dir. Nâzım Vera’yla hayatının son günlerini yaşar. Gerçek anlamda âşık olduğu ve sevdiği kadınlar, Nüzhet, Piraye, Münevver ve Vera, aslında birer edebiyat tutkunlarıdır aynı zamanda, Vera’yla birlikte “İki İnatçı” isimli tiyatro eserini yazmıştır. Bütün bu kadınlar, anılarında şairi, iyi ve kıskanç bir eş, iyi bir dost ve baba olarak andılar fakat onun zayıf taraflarını da bildiler: “...Doğru olalım: / Sen beni kıskanıyorsun. / Kafanda bir sürü şeyler yaratıp / her yalnız insan gibi, / yarattıklarına kendin de inanıyorsun. / Sen beni kıskanıyorsun, / ve benim gülmem tutuyor. / Ben aşkı: hürmet / muhabbet / sadakat, diye anlarım, / (Yaşasın hürriyet adalet şarkısına benzedi mi, diyorsun, ne dersen de,) / halbuki aşk sadece muhabbet sende. / Ve bizzat sen çok iyi bilirsin, yalnız sen: / ben kabul etmem “bir zaaf ânı” denen şeyi. / Öyle kızıyorum ki sana / sevmiyorum hiç kimseyi, / ne seni, ne kızımı. / Hem biliyorum bu evhama neden düştüğünü: / ben içerde olsaydım / sen dışarda aldatırdın beni. / İçerde olmama ne lüzum var? / İkimiz de dışardayken beni aldatmadın mı? / Sen alçaksın / ve dışarı çıkar çıkmaz / beni yine aldatacaksın...” (“Ayşe’nin Mektubu”)

3. Nâzım Hikmet’in Âşık Olduğu Kadınlara Yazdığı Şiirler

Nâzım Hikmet her serbest anını şiir yazmak için kullanırmış. Bence, Nâzım Hikmet’in en lirik şiirleri kadınlar hakkında yazdıklarıdır. Fakat bu kadınlar, o döneme kadar şiirlerde bulunan sokaktan geçen, hayallerde yaşayan ve putlaştırılan soyut ve belirsiz kadınlar değildir. Bu kadınlar onun yaşam yörüngesinde bulunan ve hayatla iç içe olan kadınlardır. Bu kadınlar, Nâzım Hikmet’in âşık olduğu ve sevdiği kadınlardır. Fakat bu aşk da o döneme kadar şiirlerde geçen platonik ve idealleştirilmiş bir aşk değil, gündelik hayatta herkesin yaşayabileceği ve içinden hayat fişkıran bir aşk ve sevgidir.

Fakat Nâzım Hikmet hayatına giren bütün kadınlar hakkında değil onlardan sadece birkaçı için şiir yazmıştır. Bütün şiirlerini okuduktan sonra aslında şairin âşık olduğu ve evlendiği kadınlara şiir yazdığı belli olmaktadır. Nâzım Hikmet dört kadınla evlenmiştir, bunlar Nüzhet, Piraye, Münevver ve Vera’dır ve bunlardan özellikle son üçü için birçok şiir yazmıştır. Şair şiirlerinde, Nüzhet Hanım’a “minnacık kadın”, Piraye Hanım’a “kalbimin kızıl saçlı bacısı”, Münevver Hanım’a “gonca gülü”, Vera Hanım’a ise “saçları saman sarısı, kirpikleri mavi” sıfatlarıyla seslenir.

⁵Dündar Can. (2006). *Nâzım*. İmge Kitabevi – Ankara, 89-90.

Nâzım Hikmet, Nüzhet'e üniversite döneminde âşık olur. Bu aşk büyük bir coşkuyla doludur. Nüzhet hastalanınca ailesi Rusya'dan Türkiye'ye dönmesine ve Nâzım'dan ayrılmasına ısrar eder. Nüzhet tedaviden ve ailesinin baskısından yorgun Nâzım'ı takip etmek için kendisinde yeterli güç bulamayıp ondan ayrılır. Şâir ise isyanla dolu "*Mavi Gözlü Dev, Minnacık Kadın ve Hanımcıları*" adlı şiiri yazar: "O mavi gözlü bir devdi. / Minnacık bir kadın sevdi. / Kadının hayali minnacık bir evdi, / bahçesinde ebruliii / hanımeli / açan bir ev. / Bir dev gibi seviyordu dev. / Ve elleri öyle büyük işler için / hazırlanmıştı ki devin, / yapamazdı yapısını, / çalamazdı kapısını / bahçesinde ebruliiii / hanımeli / açan evin. / O mavi gözlü bir devdi. / Minnacık bir kadın sevdi. / Mini minnacıktı kadın. / Rahata acıktı kadın / yoruldu devin büyük yolunda. / Ve elveda! deyip mavi gözlü deve, / girdi zengin bir cücenin kolunda / bahçesinde ebruliiii / hanımeli / açan eve. / Şimdi anlıyor ki mavi gözlü dev, / dev gibi sevgilere mezar bile olamaz: / bahçesinde ebruliiii / hanımeli / açan ev..."

Nüzhet'ten sonra Nâzım büyük hayal kırıklığına uğradığından dolayı hayat yoldaşı için olgun ve sorumlu kadın arar. Aradıkları nitelikleri de Piraye'de bulur. Piraye'ye yazılan şiirlerden gurur, güven, şefkat ve özlem yansır. Birçok şiirde Piraye'ye hitap eder: "Açıldı demirlerin dışında / büyük, lâciverdî bahçem. / Aslolan hayattır... / Beni unutma Hatçem..." ("*Çankırı Hapisanesinden Mektuplar*"); "Sen ki güzelsin / cesursun / iyi ve akıllısın; / artık kayboldu "dün", / geri dönmez bir daha. / Ve ey kalbimin sahibi; / "yarın" içindedir "bugün"ün / koza tırtılındaki altın kelebek gibi..." ("*Pirayende*")

Piraye'ye yazılan şiirler belki de şâirin en lirik ayrılık ve hasret şiirleridir. Hapishaneden Piraye'ye yazılan "*Saat 21-22 Şiirleri*" içtenlik ve duygusallığıyla meşhur oldular: "Kitap okurum: / içinde sen varsın, / şarkı dinlerim: içinde sen / oturdum ekmeğimi yerim: / karşımda sen oturursun, / çalışırım: / karşımda sen. / Sen ki her yerde "hâzırı nâzır"ımsın, / konuşamayız seninle, / duyamayız sesini birbirimizin: / sen benim sekiz yıldır dul karımsın..." ("*22 Eylül 1945*"); "...Bu sefer hapislik uzun sürdü biraz: / 8 yıl.../ Yaşamak: ümitli bir iştir, sevgilim, / yaşamak: / seni sevmek gibi ciddi bir iştir..." ("*25 Eylül 1945*"); "...Ben seni isterim: / senin gibi güzel, / dost / ve sevgili olsun hayat... / Biliyorum henüz bitmedi / sefaletin ziyafeti... / Bitecek fakat..." ("*2 Ekim 1945*"); "...İkimiz de biliyoruz, sevgilim, / öğretebiliriz: / dövüşmeyi insanlarımızın için / ve her gün biraz daha candan / biraz daha iyi / sevmeyi..." ("*5 Ekim 1945*"); "...Yine her seferki gibi haksızım. / Sebep yok, / olması da imkânsız. / Bu yaptığım iş ayıp / rezalet. / Fakat elimde değil / seni kışkırtıyorum / beni affet..." ("*8 Ekim 1945*"); "İlk göz göze geldiğimiz günkü elbiseni çıkar sandıktan, / giyin, kuşan, / benze bahar ağaçlarına... / Hapisten / mektubun içinde yolladığım karanfili tak saçlarına, / kaldır, öpülesi çizgilerle kırışık beyaz, geniş alnını, / böyle bir günde yalgın ve kederli değil, / ne münasebet, / böyle bir günde bir isyan bayrağı gibi güzel olmalı Nâzım Hikmetin kadını..." ("*1945 Yılı Aralık Ayının Dördü*").

Piraye'ye yazdığı şiirlerde korkularını, ölümle ilgili düşüncelerini de ifade eder: "Zevcem, / ruhu revanım / Hatice Pirâyende, / ölümü düşünüyorum, / geçen ömrümüzü düşünüyorum. / Kederli / rahat / ve hodbinim. / Hangimiz ilk önce / nasıl / ve nerde ölürsek ölelim, / seninle biz / birbirimizi / ve insanların en büyük dâvasını sevebildik / -dövüştük onun uğruna- / "yaşadık" / diyebiliriz." ("*Yine Ölüme Dair*").

Ayşe Kulin'in dediği gibi birçok kadın kendisi hakkında Nâzım Hikmet'in yazdığı şiirler gibi güzel şiirler yazılmasını isterdi: "...Benim için de üç satır yazsın diye, tek bir yıla değil, tek bir aya da razı olurdum belki. Benim için de üç satır...ama tutkuyla âşık olduğu Vera'ya

yazdıklarından değil de, şefkatle, saygıyla âşık olduğu Hatice Piraye'ye yazdıkları türden..."⁶. O tür şiirlerinden biri de şu şiirdir: "Ne güzel şey hatırlamak seni: / ölüm ve zafer haberleri içinden, / hapiste / ve yaşım kırkı geçmiş iken... / Ne güzel şey hatırlamak seni: / bir mavi kumaşın üstünde unutulmuş olan elin / ve saçlarında / vakur yumuşaklığı canımın içi İstanbul toprağının... / İçimde ikinci bir insan gibidir / seni sevmek saadeti... / Parmakların ucunda kalan kokusu sardunya yaprağının, / güneşli bir rahatlık / ve etin daveti: / kıpkızıl çizgilerle bölünmüş / sıcak / koyu bir karanlık... / Ne güzel şey hatırlamak seni, / yazmak sana dair, / hapiste sırtüstü yatıp seni düşünmek: / filânca gün, falanca yerde söylediğin söz, / kendisi değil / edasındaki dünya... / Ne güzel şey hatırlamak seni. / Sana tahtadan bir şeyler oymalıyım yine: / bir çekmece / bir yüzük, / ve üç metre kadar ince ipekli dokumalıyım. / Ve hemen / fırlayarak yerimden / penceremde demirlere yapışarak / hürriyetin sütbeyaz maviliğine / sana yazdıklarımı bağıra bağıra okumalıyım... / Ne güzel şey hatırlamak seni: / ölüm ve zafer haberleri içinden, / hapiste / ve yaşım kırkı geçmiş iken..." ("Saat 21-22 Şiirleri")

Nâzım Hikmet'in ve Piraye'nin aşkı sakın başladığı gibi sessizlikle de sonuçlanır. Piraye, Nâzım'ın Münevver'e âşık olduğunu anlayınca gururla ayrılır.

Nâzım'ın ve Münevver'in aşkı büyük belirsizlik ve ümit içinde gelişir. Bu âşk oğulları Mehmet doğunca farklı boyut kazanır. Fakat Nâzım Rusya'ya dönmeye mecbur kalınca ne bu âşkı geliştirmeye ne de babalık duygusunu yaşamaya fırsat bulur. Bu özlem ve hüznün Münevver'e yazdığı şiirlerde çoğu kez iç içe girer: "...Sevgilim, dayı kızım, Memed'imın anası..." ("Lehistan Mektubu"); "...Yeşil gözlüm, / kucağında 3 aylık bıraktım Memed'imı, / gülmeyi az buz beceriyordu, / şimdi konuşuyordur. / "Baba" demesini öğrettin mi?..." ("Macaristan Notları"); "...Sana bir müjdem var: / okumayı öğreniyor tembel oğlun, / epeyi söktü kerata: / tut, koş, kitap, kalem, çanta... / Mükemmel değil mi? / Her harfi bir şeye benzetiyor: / A bir evmiş, / B göbekli bir adam, / T bir keser. / Ödüm kopuyor tembel olacak diye..." ("İstanbul'dan Mektup"); Yağdı, bütün gece yağdı kar / yıldızlarla aydınlanarak. / Bir şehir, bir sokak, bir ev var, / ahşap bir ev, uzak mı uzak. / Yatıyor minderde bir çocuk, / benim oğlan, sarışın tombul. / Misafir yoktu, kimseler yok. / Pencerede fakir İstanbul. / Öttü acı acı düdüklükler. / Hapislik gibidir yalnızlık. / Kapadı kitabı Münevver, / ağlayıverdi yumuşacık. / Bir şehir, bir sokak, bir ev var, / ahşap bir ev, uzak mı uzak. / Yağdı, bütün gece yağdı kar / yıldızlarla aydınlanarak." ("Yılbaşı")

Nâzım, Münevver'den ayrıldıktan sonra da şiirlerinde Münevver ve oğlu Mehmed içiçedir: "Ananı üzme oğlum, / ben güldürmedim yüzünü, / sen güldür. / Anan, / ipek gibi kuvvetli, ipek gibi yumuşak; / anan, / nineliğinde bile güzel olacak / onu ilk gördüğüm günkü gibi, / Boğaziçi'nde, / on yedisinde, / ayışığı, günüşiği, can eriği, / dünya güzeli. / Anan, / ayrıldık bir sabah, / buluşmak üzere, / buluşamadık. / Anan, / anaların en iyisi, en akıllısı, / yüz yıl yaşar inşallah..." ("Memed'e Son Mektubumdur").

Nâzım Vera'ya hissetmeden âşık olur. Vera'ya âşık olduğunda ağır kalp hastasıdır ve ömrünün son yıllarını yaşadığını bilmektedir. Buna rağmen ne hayatını birkaç defa kurtaran ve ömrünü uzatan Galina ile kalır ne de o orada Türkiye'den kaçabilen Münevver'e döner. Şair, tekrar yeni âşkın önünde yenik düşer. Bu durumu şiirine de yansıtır: "İçimde mis kokulu / kızıl

⁶Ayşe Kulin, öğrenciyken Nâzım Hikmet'in yasak şiirlerini mum ışığında gizli gizli el yazısıyla defterine yazıyormuş. Anne olunca Nâzım Hikmet'in şiirleri serbestmiş, bu sefer o çocuklarını şairin şiirlerini okuyarak büyütmüş. Bakınız: Kulin Ayşe. (2010). *İçimde Kızıl Bir Gül Gibi*. Everest Yayınları – İstanbul, 70

bir gül gibi duruyor zaman. / Ama bugün cumaymış, yarın cumarteseymiş, / çoğum gitmiş de azım kalmış, umurumda değil.” (“*Vera’ya*”); “...Senin sayende, içeri sokmuyorum / en yumuşak urbanlarını giyip / büyük rahatlığa çağırın türkülerıyla kapımı çalan ölümü.” (“*Her Günüm Mis Gibi Dünya Kokan Bir Kavun Dilimi*”)

Nâzım’ın ve Vera’nın aşkı her açıdan yoğundur. Şâir hasta olmasına rağmen yoğun şiir yazmaya başlar, şiir okumalarına katılır, farklı davetiyeleri kabul edip yolculuk yapar. Bu âşkın neticesi olarak şâir son lirik şiirlerini yazar: “Seviyorum seni ekmeği tuza banıp yer gibi / geceleyin ateşler içinde uyanarak / ağzımı dayayıp musluğa su içer gibi, / ağır posta paketini, neyin nesi belirsiz, / telâşlı, sevinçli, kuşkulu açar gibi, / seviyorum seni denizi uçakla ilk defa geçer gibi. / İstanbul’da yumuşacık kararırken ortalık / içimde kımıldanan bir şeyler gibi, / seviyorum” seni “Yaşıyoruz çok şükür!” der gibi.” (“*Seviyorum Seni Ekmeğe Tuza Banıp Yer Gibi*”); “İri iri damlalarıyla yağmur üzüm salkımıydı doğum gününde senin / Şaşkın ve sırlıslık durdum önünde senin / altın kubbeli bir ağaçtın / denizin ortasında / İlk ergenlik düşümden geliyorum sana / Bu şehrin bana verdiği en tatlı yemiş en akıllı söz en insan sokaksın / günlük güneşlik rüzgârım benim / Saçları saman sarısı kirpikleri mavi karım benim. (“*İri İri Damlalarıyla Yağmur Üzüm Salkımıydı Doğum Gününde Senin*”)

Nâzım Hikmet, aşk şiirlerini yazınca ilham kaynağı adeta tükenmez. En basit olaylardan, çoğu kez aldığı mektuplardan duygulanarak unutulmaz şiirler yazmıştır. Şiirlerinde işlediği konular aslında şairin düşünsel, kültürel ve duygusal hayatını yansıtır. Bundan dolayı bu şiirler insanı etkileyip duygulandırır: “Bir tanem! / Son mektubunda: ‘Başım sızlıyor / yüreğim serserem!’ / diyorsun / ‘Seni asarlarsa / seni kaybedersem’ / diyorsun; / ‘yaşıyamam!’ / Yaşarsın karıcığım, / kara bir duman gibi dağılır hatıram rüzgârda; / yaşarsın, kalbimin kızıl saçlı bacısı / en fazla bir yıl sürer / yirminci asırlılarda / ölüm acısı... / Karım benim! / İyi yürekli, / altın renkli, / gözleri baldan tatlı arım benim; / ne diye yazdım sana / istendiğini idamımın, / daha dâva ilk adımında / ve bir şalgam gibi koparmıyorlar / kellesini adamın. / Haydi bunlara boş ver. / Bunlar uzak bir ihtimal. / Paran varsa eğer / bana fanile bir don al, / tuttu bacağımın siyatik ağrısı. / Ve unutma ki / daima iyi şeyler düşünmeli / bir mahpusun karısı.” (“*Karım Mektup*”); “Git orda en yaşlı kestanenin altına otur bir gün. / Her şeyi unut, / ayrılığımızı bile, / sade beni düşün...” (“*Münevverden Mektup Aldım, Diyor ki*”); “Ağaçlar duruyor, eski sıralar ölmüş. / ‘Park Boris’, ‘Hürriyet Parkı’ olmuş. / Sade seni düşündüm kestanenin altında, / sade seni, yani Memed’i / sade seninle Memed’i, yani memleketi...” (“*Münevvere’e Mektup Yazdım, Dedim ki*”); “Kendine iyi bak, / bana hemen cevap ver, / beni unutma. / Bana hemen cevap ver. / Akıllıdır Münevver, / nasıl olsa, ne yapıp eder, / falan filân diye kendini avutma. / Sensiz perişanım. / Beni unutma. / Kendine iyi bak. / Gözlerinden operim canım. / Güzel geceler. / Kendine iyi bak. / Bana hemen cevap ver. / Dertlerimi aklında tutma, / unut, / beni unutma...” (“*İstanbul’dan Mektup*”); “Berlin günlük güneşlik, / 8 Mart, 1963. / Bayramın kutlu olsun kadını. / Unuttum telefonda söylemeyi bu sabah, / sesini duydum mu dünyayı unutuyorum. / Nice nice bayramlara, güzelim.” (“*Berlin Mektubu 1*”); “Dört gün sonra Moskova’dayım. / Berlin günlük güneşlik, / Moskova’da bahar, / sen söyledin telefonda. / Bu ayrılık da, hele şükür, bitiyor, dönüyorum. / Ama içimde büyük ayrılığımızın gecesi, / içimde acısı bensizliğinin, / içimde yalnızlığın. / Yalnızlık: anıların doyurmayan ekmeği, / anıların çağrısı uzaklara: yalnızlık, / belki üç ay, belki üç yıl, / yalnızlık gölgen olacak...” (“*Berlin Mektubu 2*”); “İki saat sonra uçak alanındayım. / Beş saat sonra maviliğinde senin. / Beş saat sonra hürriyet...” (“*Berlin Mektubu 3*”)

Nâzım Hikmet'in aşk şiirlerine gündelik hayatta yaşanan olay, duygu, düşünce, istek ve hayalleri yansıdığı için şiirleri farklı konularla zengindir. Seçtiği konularla ve halka yakın Türkçeyi kullanarak halkın tarafından çabuk benimsenmiştir.

6. Sonuç

Nâzım Hikmet, Türk edebiyatı tarihinde âşk şiirleri ile kendisine belirli bir yer edinmiştir. Nâzım Türk şiirine yenilik olarak somut güzellikleriyle gerçek doğayı, hayatta yaşanan gerçek romantizmi ve serbest vezinle şiir biçiminde özgülleşmeyi getirdi. Bunun dışında lirik şiirlerinde gerçek insanların kaderini ve kendi kaderini yazıp halkın gururunu güçlendirdi.

Âşk şiirleri Piraye, Münevver ve Vera'yı ebedileştirdi. Piraye ve Vera Nâzım'dan sonra başka birini sevip evlenmedi. Vera'nın mezarlığı Nâzım'ın mezarlığı yanında bulunur. Bu üç kadına yazılan şiirler bugün de kendi değerinden kaybetmeyip büyük ilgiyle okunur.

Nâzım Hikmet'in aşk şiirlerinden etkilenip yetişen ve sonra kendi yolunu ve üslubünü bulan birçok kuşak ve yazar yetişti.

BİBLİYOGRAFYA

1. Gronau Dietrich. (1995). *Nazım Hikmet*. Altın Kitaplar Yayınevi – İstanbul;
2. DüNDAR Can. (2006). *Nazım*. İmge Kitabevi – Ankara;
3. Fevralski Aleksandr. (1997). *Nazım'dan Anılar*. Milliyet Yayınları – İstanbul;
4. Fiş Radi. (1995). *Nâzım'ın Çilesi*. Alev Yayınları – İstanbul;
5. Fuat Memet. (1975). *Nâzım ile Piraye*. De Yayınları – İstanbul;
6. Halman Sait Talât, Horata Osman, Çelik Yakup, Demir Nurettin, Kalpaklı Mehmet, Korkmaz Ramazan, Oğuz Öcal M. (2006). *Türk Edebiyatı Tarihi 4*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları – İstanbul;
7. (2011). Hikmet Nâzım. *Bütün Şiirleri*. Yapı Kredi Yayınları – İstanbul;
8. Kolcu İhsan Ali. (2010). *Nâzım Hikmet'in Poetikası*. Salkımsöğüt Yayınevi - Erzurum;
9. Kulin Ayşe. (2010). *İçimde Kızıl Bir Gül Gibi*. Everest Yayınları – İstanbul;
10. Hikmet, Nazım. (2011). *Bütün Şiirleri*. Yapı Kredi Yayınları – İstanbul;
11. Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları – İstanbul;
12. (2007). *Türkçenin Sürgün Şairi Nâzım Hikmet*. Hece Yayınları – Ankara;
13. (2002). *100. Doğum Yılı Dönümünde Nâzım Hikmet'e Armağan*. T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları – Ankara.